

Основни моменти в работата на СИК

секции с машинно гласуване

Парламентарни избори
11 юли 2021 г.

**AMERICA FOR
BULGARIA
FOUNDATION**

Изказаните становища и мнения в настоящия документ са отговорност на авторите и не отразяват непременно мненията и политиката на Фондация „Америка за България“. Авторите следва да бъдат цитирани при всяко преиздаване на материала, целия или част от него.

Настоящият наръчник е изготвен от Институт за развитие на публичната среда в рамките на проект „Граждански действия за свободен и честен изборителен процес“, подкрепен от Фондация „Америка за България“. Текстове включват измененията на Изборния кодекс, приети през м. май, 2021 г.

© юли 2021, Институт за развитие на публичната среда
Единадесето издание

Членовете на секционната комисия (СИК) и присъстващите наблюдатели, застъпници и представители на политически партии, коалиции и инициативни комитети е необходимо да носят отличителни табели по образец. Застъпниците, наблюдателите и представителите на партии могат да присъстват и наблюдават изборите в свободно избрани от тях секции, като се легитимират пред СИК чрез: удостоверение, издадено от РИК за застъпниците; удостоверение, издадено от ЦИК за наблюдателите; пълномощно, подписано от представляващия партията, коалицията и инициативния комитет или упълномощено от тях лице, за техните упълномощени представители.

Какво е нужно да има пред и в изборното помещение

Пред изборното помещение:

- образец от бюлетината за гласуване - **образецът се поставя на таблото при откриването на изборния ден;**
- всички писмени решения на СИК;
- указателна табела, че в секцията се гласува с машина;
- табло с указания относно начина на гласуване с машината;
- телефоните за връзка и подаване на сигнали до районно управление на МВР и до дежурния районен прокурор;
- телефон за връзка с РИК и РЗИ;
- табло, на което са изписани имената и номерата в кръгче на кандидатите съгласно подредбата им в листата, регистрирана в РИК;
- указателна табела, на която се изписва номерът на секцията и отдолу – административните адреси от населеното място, които обхваща секцията;

При преустановяване на машинното гласуване се поставят още:

- табло, в което е указано, че избирателят може да изрази своя вот само със знак X или ✓, изписан със син химикал;
- табло с указание, че избирателят може да постави в кръгчето с номера, с който е регистриран избраният от него кандидат от избраната от него кандидатска листа на партия или коалиция, знак X или ✓, който показва неговото предпочитание (преференция) за този кандидат;

В изборното помещение:

Изборните помещения се оборудват от общинската администрация с работни места за членовете на СИК, избирателен списък, печат на комисията, кутията за разписките от машинното гласуване, техническите устройства за машинно гласуване, както и копирната техника и други

материали. Осигуряват се и места за наблюдатели, застъпници, представители на партии, коалиции и инициативни комитети, от които да имат пряка видимост.

Машината за гласуване се поставя извън кабината за гласуване. Необходимо е тя да бъде поставена така че да е на удобна височина за избирателите и да се гарантира тайната на вота.

В секции с две машини, машините НЕ СЕ ПОСТАВЯТ една до друга, а се разполагат така че да позволяват свободно придвижване на избирателите до тях, като се запазва тайната на гласуването на всеки избирател. За всяка машина се поставя отделна непрозрачна кутия за разписките от машинното гласуване така, че да е невъзможно избирател, гласувал на едната машина, да пусне разписката в кутията на другата машина. Кутиите за разписките се разполагат пред СИК, така че да се осигури пряка видимост от страна на СИК.

Всяка секция се оборудва с кабина за гласуване, която се използва само при преустановяване на машинното гласуване и преминаване към гласуване с хартиени бюлетини, оборудвана с маса, стол и химикалка, пишеща със син цвят.

В кабината за гласуване се поставят:

- табло, на което с големи букви е указано, че избирателят може да изрази своя вот само със знак X или ✓, изписан със син химикал;
- табло, на което са изписани имената и номерата в кръгче на кандидатите съгласно подредбата им в листата, регистрирана в РИК;
- табло с указание, че избирателят може да постави в кръгчето с номера, с който е регистриран избраният от него кандидат от избраната от него кандидатска листа на партия или коалиция, знак X или ✓, който показва неговото предпочитание (преференция) за този кандидат;

Предоставените на всяка секция кутии за гласуване с хартиени бюлетини, заедно с хартиените бюлетини и кутията за отрязъците с номерата на бюлетините се поставят ВСТРАНИ от работните места на членовете на СИК и се използват САМО в случай на преустановяване на машинното гласуване и преминаване към гласуване с хартиени бюлетини. Бюлетините не се откъсват от кочана предварително преди началото на изборния ден.

Откриване на изборния ден

Кой може да присъства при откриване на изборния ден: наблюдатели, застъпници, представители на кандидатските листи, кандидати, медии,

избиратели. По едно и също време в една секция могат да присъстват по един наблюдател от организация, по един застъпник или представител на кандидатска листа.

Членовете на СИК се събират пред изборното помещение 10–15 минути преди началото на изборния ден, определено със закон за 7.00 часа. Ако отсъства член на комисията, по телефона се установява дали ще се яви или не. Изборното помещение се разпечатва в 7.00 ч. от председателя на СИК, ако присъстват повече от половината членове на комисията.

За да се отвори изборното помещение, трябва да присъстват най-малко:

3 членове при 5-членни СИК;

4 членове при 6- и 7-членни СИК;

5 членове при 8- и 9-членни СИК.

Ако в 7.00 ч. са налице повече от половината членове на СИК, но отсъства председателят, изборното помещение се разпечатва и изборният ден се открива от зам.-председателя.

При липса на кворум не бива да се отваря изборното помещение, а се уведомява РИК кои членове не са се явили.

След отварянето на помещението:

- Председателят на СИК проверява наличието на изборните книжа и материали, както и наличие на машинното устройство за гласуване и кутия за разписките от гласуването.
- Председателят на СИК проверява целостта на плика с печата на СИК, изважда печата и го наранява/маркира по начин, който да направи печата уникален. За това се съставя протокол (Приложение № 81-НС) от изборните книжа, който съдържа не по-малко от 3 отпечатъка, направени с маркирания вече печат. Протоколът се подписва от членовете на СИК.

След маркирането на печата на СИК, той не бива да бъде изнасян от изборното помещение, да бъде полаган на каквито и да било други повърхности, освен на бюлетините, протоколите и книжните ленти за опаковане.

Машината за гласуване се включва. След стартиране ѝ капачето се пломбира с пластмасова пломба, намираща се в куфара. Една от картите с надпис „Член на СИК“ се поставя в отвора на машината и на екрана с пръст се въвежда ПИН-кода. След появата на надпис „Откриване на изборния ден“, същият се докосва с пръст и отново се въвежда ПИН-кода. Отпечатва се начален протокол, който показва, че няма

предварително отчетени гласове за партии, коалиции, независими кандидати и „Не подкрепям никого“.

Следва да бъдат определени функциите на членовете на СИК, които се записват в решение на комисията. След извършване на тези действия, председателят на СИК обявява изборния ден за открит.

Изборен ден - основни моменти

Кой може да присъства през изборния ден наблюдатели, застъпници, представители на кандидатските листи, представители на медиите. По едно и също време в една секция могат да присъстват по един наблюдател от организация, по един застъпник или представител на кандидатска листа.

Идентификация и гласуване

За да бъде допуснат до гласуване избирател трябва да предаде на член на СИК документ за самоличност - лична карта или зелен паспорт за родените до 31.12.1931 г. След проверка дали избирателят фигурира в избирателния списък, членът на СИК вписва в избирателния списък ЕГН, вида и номера на документа за самоличност (забранено е личните данни на избирателите да бъдат четени на глас).

Във връзка с епидемичната обстановка, когато личната карта на избирател е с изтекъл срок след 13 март 2020 г. не се изисква удостоверение за издаване на лични документи. Когато личната карта или паспортът на избирател са повредени, изгубени, откраднати или с изтекъл срок преди 13 март 2020 г. избирателят се допуска до гласуване, само ако представи удостоверение от МВР, че е в процес на издаване на лични документи. Върху удостоверението член на СИК отбелязва „Гласувал“, датата и номера на секцията.

Член на СИК подава на избирателя смарт карта с надпис „Избирател“. Избирателят поставя картата за гласуване в машината и маркира своя вот за партия/коалиция/инициативен комитет или „Не подкрепям никого“ чрез докосване на екрана. След това избирателят може да отбележи и своето предпочитание (преференция) за конкретен кандидат чрез докосване на екрана. След потвърждаване на направения избор машината отпечатва контролна разписка. Избирателят проверява данните в разписката, сгъва я с текста навътре и я пуска в кутията за разписките.

Когато избирателите са затруднени: член на СИК оказва съдействие от най-малко 2 метра разстояние, без да има видимост върху екрана и без да влияе върху вота на избирателя и при запазване тайната на вота.

ВНИМАНИЕ! На следващия избирател се предоставя друга налична карта „Избирател“.

В случай че машинното гласуване бъде преустановено, гласуването продължава с хартиени бюлетини: Избирателят отбелязва своята воля в квадратчето с номера на политическия субект, който подкрепя, със знак **X** или **✓**, изписан със син химикал. Избирателят може да отбележи и своето предпочитание за конкретен кандидат - в едно от кръгчетата, разположени в дясната част на бюлетината със съответния номер, със знак **X** или **✓**, изписан със син химикал.

Особени случаи

Списък на заличените лица:

Български гражданин, който е вписан в списъка на заличените лица се допуска до гласуване, ако предостави удостоверение по образец, издадено от общинската администрация, че обстоятелствата за вписването му са отпаднали (такова удостоверение може да бъде издадено и в изборния ден) или ако срещу името му в списъка на заличените лица (забранителния списък) пише МВНР или УГДМ. Тогава избирателят се допуска до гласуване като на място подпише декларация, че не е гласувал и няма да гласува на друго място (Приложение № 17-НС).

Дописване (под чертата):

СИК вписва под чертата: членове на ЦИК, РИК, наблюдатели и кандидати, които гласуват в секция, различна от секцията по постоянния им адрес; лица за които са отпаднали обстоятелствата за заличаването им от избирателния списък; членовете на СИК, лицата по поддръжка на техническите устройства за машинно гласуване и охраната на съответната секция; ученици или студенти редовно обучение; лица с увредено зрение или затруднения в придвижването. Освен документ, удостоверяващ тяхното право да гласуват в секцията, тези групи избиратели подписват декларация, че не са гласували и няма да гласуват на друго място (Приложение № 17-НС).

Избиратели в неравностойно положение: Гражданин в неравностойно положение може да гласува в определена от РИК секция на първия етаж (партера) или в друга подходяща секция по избор. Необходимо е

избирателят да представи или попълни на място декларация по образец, че не е гласувал и няма да гласува на друго място (Приложение № 17-НС). Имената и личните данни се вписват в допълнителната страница на избирателния списък и избирателят се допуска да гласува.

Гласуване с придружител: Избирател в неравностойно положение, който не може да гласува сам, може да поиска помощта на придружител.

Разрешение се дава от председателя на СИК. При оспорване на това решение от член на СИК, въпросът се решава с гласуване в комисията. При наличие на разрешение придружителят трябва да удостовери самоличността си с лична карта. В графа „Забележки“ на избирателния списък се записват трите имена и ЕГН на придружителя; тези данни се записват и в Списъка на придружителите, където придружителят се подписва след гласуването. След приключване на гласуването този списък се подписва от председателя и секретаря на СИК.

Не могат да бъдат придружители следните лица: членове на СИК; представители на партия, коалиция от партии или инициативен комитет; застъпници; наблюдатели; лице, което е било вече придружител на двама други избиратели.

Закриване на изборния ден

Кой може да присъства при закриване на изборния ден: наблюдатели, застъпници, представители на кандидатските листи, кандидати, анкетьори, медии. По едно и също време в една секция могат да присъстват по един наблюдател от организация, по един застъпник или представител на кандидатска листа.

Процедури при безпроблемно протичане на гласуването с машина

Образец на протокол в секции с машинно гласуване - Приложение 96-НС-м

На всички в помещението трябва да се осигури видимост за проследяване процеса по отчитане на резултатите, но само СИК е компетентна да ги установи.

След обявяване на края на гласуването член на СИК взема смарт карта с надпис „Член на СИК“ и я поставя в отвора на машината. На екрана маркира ПИН-кода. След появата на надпис „Закриване на изборния ден“,

той се докосва с пръст и отново се въвежда ПИН-кода. Изчаква се отпечатването на финален протокол с всички данни от гласуването. Финалният протокол се разпечатва в 3 екземпляра, всеки един неразделна част от трите екземпляра на секционния протокол. Освен това финалният протокол се разпечатва толкова пъти, колкото копия са необходими за имащите право на такова. След това на екрана на машината се докосва надписа „Приключи“ и надписа „Изключване“, след което се изважда смарт картата от машината.

Изваждат се двете флаш памет от машината и се поставят в прозрачен плик с надпис „Флаш памет от машина с идент. №...“, който се запечатва, подписва от членовете на СИК и подпечатва с печата на СИК. Петте смарт карти се поставят в прозрачен плик с надпис „Смарт карти от машина с идент. № ... на СИК №...“ който се запечатва, подписва от членовете на СИК и подпечатва с печата на СИК.

В избирателни секции с две машини за гласуване, за всяка машина се извършват горните действия поотделно.

След отпечатването на протокола от машината, член на СИК, определен с нейно решение, попълва обща информация за съответната секция:

- номер на секция, община, населено място, кметство, административен район, избран район;
- информация за състава на комисията и присъстващите лица;
- начало и край на изборния ден;

Следва попълване на Част I от протокола:

- брой на получените бюлетини (А);
- брой на избирателите в избирателния списък (т. 1);
- брой на избирателите дописани в допълнителната страница (т. 2);
- брой на гласувалите според положените подписи (т. 3);
- брой на неизползваните бюлетини (т. 4а);
- брой на унищожените от СИК бюлетини, например за създаване на образец (т. 4б);

Контрол: т. 3 =< т. 1 + т. 2

Бюлетините по т. 4а и т. 4б трябва да бъдат опаковани в отделни пакети и да бъдат надписани.

Следва попълване на Част II от протокола:

- брой на потвърдените гласове от машинно гласуване (т. 5);
- описание на жалби и сигнали в изборния ден и взетите решения;
- описание на обстановката в изборния ден;

- брой на поправки в протокола (ако има такива);

Контрол: т. 5 = т. 3

Право да получат заверено копие от протокола, включително разпечатан екземпляр от протокола с данните от машинното гласуване, имат кандидатите, членовете на СИК, представителите на партии, коалиции, инициативни комитети, застъпниците, наблюдателите.

Председателят, заместник-председателят и секретарят на СИК подписват копията на протокола на всяка страница, включително екземпляра от протокола с данните от машинното гласуване и полагат печата на комисията.

Имената, качеството и другите данни за лицата, получили копия от протокола, се вписват в списъка – Приложение № 85-НС. Списъкът се подписва от председателя и секретаря на СИК.

Особени случаи:

Хипотеза А: В случай, че възникват непредвидени обстоятелства по време на изборния ден, но **НЕ** се е стигнало до гласуване с хартиени бюлетини, например: машината за гласуване е преустановила работа, но гласуването е продължило на втората машина; машината за гласуване е преустановила работа, но не е имало повече избиратели и не е гласувано с хартиени бюлетини; машината за гласуване е работила нормално до края на изборния ден, но не е разпечатала финален протокол.

В изброените случаи, **веднага** след преустановяване работата на машината за гласуване, СИК уведомява РИК и получава допълнителен формуляр от секционен протокол (Приложение № 96-НС-кр).

За да се отчете изборният резултат по партии, коалиции, инициативни комитети и „Не подкрепям никого“, СИК извършва преброяване на контролните разписки от дефектиралата машина за гласуване и попълва допълнително получения протокол (Приложение № 96-НС-кр).

От масата се отстраняват всички излишни книжа и материали и се отваря кутията с контролни разписки.

- 1) Разписките се изваждат една по една от определения от СИК член и се поставят с лицевата страна надолу и се преброяват разписките и броят им се вписва в т. 1 от протокола на СИК (Приложение № 96-НС-кр).
- 2) Контролните разписки се подреждат на две отделни купчини – гласове, подадени за партии, коалиции и независими кандидати и гласове с отбелязан вот “Не подкрепям никого”. Двете купчини се

преброяват поотделно. Броят на гласовете, подадени за партии, коалиции и независими кандидати се вписва в т. 2 от протокола, а броят на гласовете с отбелязан вот „Не подкрепям никого“ – в т. 3.

Контрола: т. 2 + т. 3 = т. 1

- 3) Контролните разписки с гласове, подадени за всяка от партиите, коалициите и независимите кандидати, се подреждат на отделни купчини. Разписките от всяка купчинка се броят поотделно. Получените числа се вписват на съответния ред в т. 4 от протокола – срещу наименованието на съответната партия, коалиция или името на независимия кандидат.

Контрола: т. 2 трябва да е равна на сумата от числата по т. 4.

- 4) Преброяване на предпочитанията (препоръчително) и попълване на данните от тях в т. 5 от протокола
- 4.1. Преференциите се преброяват и отбелязват върху бланка-чернова, която се попълва поотделно за всяка партия и коалиция.
- 4.2. Преброяването на преференциите се извършва последователно по листи на партии и коалиции и по реда на отпечатването им в бюлетината. Член на СИК, определен с нейно решение, взема контролната разписка от купчината с гласове за съответната партия или коалиция, показва я и обявява: поредния номер на кандидата, за когото е отбелязана преференция, или че няма отбелязана преференция. След това подава контролната разписка на друг член на СИК за проверка и поставяне в съответната купчина.
- 4.3. Броят на преференциите се отразява едновременно и независимо един от друг от двама членове на СИК, определени с решение на комисията.
- 4.4. Членовете на СИК, които записват преференциите върху бланката-чернова, ги отразяват, като ограждат (зачертават) първото число на първия ред, започвайки от 1 на първия ред и продължават във възходящ ред, без да изпускат числа до изчерпване на предпочитанията (преференциите) за този кандидат. Последното оградено (зачертано) число показва броя на получените преференции за съответния кандидат. Това число се вписва с цифри в т. 5 от черновата на протокола в правоъгълника под номера на кандидата от листата на съответната партия/коалиция. Ако броят на преференциите за даден кандидат е нула,

е допустимо в съответния правоъгълник да се впише хоризонтална черта.

Броят на контролните разписки без преференция се установява, като от броя на гласовете, подадени за листата на партията/коалицията, се изважда сумата на всички подадени преференции за всички кандидати на тази партия/коалиция. Полученото число се вписва в т. 5 от протокола на СИК в правоъгълника под надписа „без преференции“. **За всяка партия и коалиция числото по т. 4 трябва да е равно на сумата от числата по т. 5, включително числото под надписа „без преференции“.**

След като попълни секционния протокол (Приложение № 96-НС-кр), член на СИК попълва протокол Приложение 96-НС-м, както е описано по-горе, като се има предвид, че в т. 5 Брой на потвърдените гласове от машинно гласуване се записва броя на намерените контролни разписки. Протоколът (Приложение № 96-НС-кр) е неразделна част от протокола (Приложение № 96-НС-м).

Хипотеза Б: В случай, че възникват непредвидени обстоятелства по време на изборния ден и се наложи преминаване към гласуване с хартиени бюлетини, членовете на СИК се свързват с РИК **веднага**, за да бъдат предоставени протоколи - Приложение 96-НС-хм и Приложение 96-НС-кр. Данните за гласувалите с машина се отчитат в протокол Приложение 96-НС-кр, както е описано в хипотеза А, а общата информация за секцията, както и Част I, се попълват в Приложение 96-НС-хм. В Част II от изборния протокол Приложение 96-НС-хм в т. 5.1. се записва броят на намерените в избирателната кутия бюлетини, а в т. 5.2. - общият брой на преброените разписки от машинното гласуване. Респективно в т. 5 се отчита сумата от всички гласували машинно и с хартиени бюлетини **(т. 5 = т. 5.1. + т. 5.2.)**

Следва установяване на броя на гласовете подадени с хартиени бюлетини

ДЕЙСТВИТЕЛЕН ГЛАС: бюлетината е по установен образец; на гърба ѝ са положени два печата на съответната СИК; върху бюлетината вотът на избирателя е отбелязан със знак **X** или **✓**, със син цвят, само в едно от **квадратчетата** за гласуване – за партия, коалиция, независим кандидат (пп/кп/нк) или „Не подкрепям никого“; при отбелязан вот в едно от квадратчетата за гласуване, гласът е действителен, когато няма отбелязана преференция или има отбелязани една или повече от една преференции; знакът **X** или **✓** не навлиза в квадратче за гласуване за друга листа; върху бюлетината няма вписани букви, цифри и други.

Ако в избирателната кутия бъде намерена бюлетина, отговаряща на изброените по-горе изисквания за действителност на гласа, но не е откъснат поредният номер на бюлетината, гласът се брои за действителен, ако номерът ѝ съвпада с някой от номерата в кочаните, от които са откъсвани бюлетините в тази избирателна секция. При спор относно действителността на вота се взема писмено решение, в което да се опише поредният номер на бюлетината, както и имената на члена на комисията, отговарял за откъсване на отрязъците с номерата от бюлетините.

НЕДЕЙСТВИТЕЛЕН ГЛАС: бюлетината не е по установения образец; на гърба на бюлетината няма два броя печати на СИК; в бюлетината има вписани букви, цифри и други; вотът е отбелязан със знак различен от **X** или **✓** или с цвят различен от син; липсва отбелязан вот; в бюлетината има отбелязано повече от едно квадратче (за пп/кп/нк или „Не подкрепям никого“); празна бюлетина; в бюлетината е отбелязана само преференция.

Когато на бюлетина, отговаряща на изискванията за действителност, не е откъснат поредният номер, гласът се брои за недействителен, ако този номер не съвпада с никой от номерата в кочаните, от които са откъсвани бюлетини.

ПРЕБРОЯВАНЕ НА ГЛАСОВЕТЕ: СИК отваря избирателната кутия и установява броя на бюлетините в нея. Бюлетините се изваждат една по една от определен от СИК член на комисията, поставят се с лицевата страна надолу и се броят.

Бюлетините се подреждат на две купчинки: действителни (т. 7) и недействителни (т. 6). Действителните гласове се разделят на още две купчинки: гласове, подадени за партии, коалиции и независими кандидати (т. 7.1), и гласове „Не подкрепям никого“ (т. 7.2).

Контрола: т. 5.1 = т. 6 + т. 7

Контрола: т. 7 = т. 7.1 + т. 7.2

Действителните гласове, подадени за партиите, коалициите и независимите кандидати, се подреждат на отделни купчинки и се преброяват поотделно (т. 8).

Контрола: т. 7.1 = сумата от числата по т. 8

ПРЕБРОЯВАНЕ НА ПРЕФЕРЕНЦИИТЕ (препоръчително): Преференциите се преброяват (в т. 9) и отбелязват върху бланка-чернова за всяка партия, коалиция. Член на СИК, определен с нейно решение, взема бюлетина от

купчинката с действителни гласове за съответната партия или коалиция, показва и обявява: поредния номер на кандидата, за когото има преференция; или че няма отбелязана преференция; или че е отбелязана преференция в повече от едно кръгче. Броят на преференциите се отразява едновременно от двама членове на СИК, определени с решение на комисията. Броят на бюлетините без преференция се установява като от броя на гласовете за листата на партия/коалиция, се изважда сумата на всички подадени преференции за всички кандидати на тази партия/коалиция.

Преференцията не се отчита, когато има отбелязани повече от един кандидати и гласът се брои само за партията или коалицията; отбелязването на преференция, когато е гласувано за независим кандидат, не опорочава вота на избирателя. Гласът е действителен и се брои за независимия кандидат.

Контрола: За всяка партия/коалиция т. 8 = сумата от числата т. 9

Протоколът (Приложение № 96-НС-кр) е неразделна част от протокола (Приложение № 96-НС-хм)